

teeken stelde, aangeboden en verheerlijkt worden. Hoer maar hoe Assa het voor den Opperzanger meester in dicht bracht: „Blaas de basun in de nieuwe maan, ter bestemde tijd, op onsen feestdag“. En liet nu op wat er dan volgt: „Want dit is een recht van den God Jacobs“. Hij heeft 't gezet tot een getuigenis.

Nu spreekt hij ons de maan niet, gelijk ze in 't Oosten spreekt. Wij laten op 't ondergaan en opkomen van de maan nauwelijks, terwijl in het Oosten ieder met het verdonkeren en weer opgaan van de maan meeleeft. Maar wel leven wij met met de zon, elken Avond en elken Morgen. En daarom is onder ons een recht Gods, dat we ook den ommekeer van het jaar dankend en biddend mede doormaken. „De avonds ver nacht het geween, en des morgens is er gejuich“, het drukt zoo treffend ook altoos voor meer dan één onder ons de tegenstelling uit van wat op den Oudejaarsavond en op den Nieuwjaarsmorgen in ons hart omgaat.

Niet wij hebben de tijden ingesteld. Die dit deed is God, toen hij de zon ons ten teeken stelde, en haar ommekeer van het donker naar het licht verordende. Ook het jaar is niet onzer, maar Godes. En ook in de kentering van het jaar wil onze God, door zijn kinderen vooral, verheerlijkt zijn.

Is het nu sondige zorgeloosheid, die ons zoo op eenmaal, met éénen nacht tusschenruimte, uit den somberen ernst van het Oudejaar in de vreugde van den Nieuwjaarsmorgen doet overglijden?

Bij velen, en veelzins ja. Maar zoo behoeft 't niet te zijn. Die ontpanning der vreugde kan toch, en moet opkomen uit de hoop die 't onbekende altoos meebrengt, voor wie die onbekende toekomst tegengaat in het kinderlijk vertrouwen op zijn God.

Op den Oudejaarsavond drukken ons de lasten van het verleden. Nu, op den Nieuwjaarsmorgen, is onze schouder van het juk bevrijd. Ook voor ons is het nu alles nieuw. Nog geen dag van dit nieuwe jaar was de onze. Het rust nog alles in de verborgenheid, in de beschikking, in de almachtige genade van onzen God.

Daaruit en daaruit alleen komt de natuurlijke ontpanning op. Wij staan er nieuw voor, en 't rust alles nog in onzen God die ons lot over ons zal gehengen.

De vreugde van den Nieuwjaarsmorgen is de naieve kindervreugde van 't kind van God. We wezen nog van niets. We gissen nog niets. Maar weer gaan we met onzen God het levens pad op, achter Hem aan, en Hij zal voor ons zorgen. En dan zingen we uit Psalm 23: „De God des heils mij ten herder wezen, 'k heb geen gebrek, 'k heb geen gevaar te vrezen. Hij zal mij zachtdoor lieflijke weiden, aan d'oevers van zeer stille wateren leiden“.

Geen zorgeloosheid, maar oobzorgdheid, en die kinderlijke naieve oobzorgdheid, gunt onze God ons op dien nieuwjaarsmorgen, en dat blijde nazamte de avond van het oudejaar ons te meer heeft gedrukt.

We spelen daarom met ons leven niet.

We wenen zeer wel, dat 't lang niet zeker is, of we dit jaar mee ten einde zullen brengen. We zien er onze lieve panden wel op aan, of we ze, als dit jaar uit zal zijn, nog op aarde bij ons zullen hebben. Neen, we droomen niet van een paradijs in dit ons aardse leven, en verhalen ons niet, dat ook dit jaar ons veel verbergen kan, waarbij ons hart zoo bitter zal bloeden.

Maar dit hebben we, we loopen niet vooruit. Wat komt zal, omdat 't uit Godes Vaderhand ons toekomt, stil aanvaard en willig gedragen worden. Maar van dit alles zien we nog niets. We staan in een onzeker toekomst, en daarom zien we op den blijden nieuwjaarsmorgen niet anders voor ons dan de zorg en de trouw onzes Gods, en dit ontlokt ons een kreet van vreugde aan het hart.

Spoedig genoeg zal ook dit korte oogenblik van innerlijke oobzorgdheid voorbij zijn, en daarom willen we het genieten, zolang het er is.

We willen in het nieuwe jaar nieuw beginnen, als groene telgen wassend in het geloof, met visschen mood, onzer levensroeping in dachnig.

Ons jarental is zoo klein, en een zoo merke lijk deel van die jaren is reeds afgeleefd. En daarom gaan we met vasten tred dit nieuwe jaar tegen, biddend maar ook willend, dat dit nieuwe jaar ons innerlijk sterke en dat aan de trouwe onzes Gods onze trouw jegens Hem beter dan dusver beantwoorde.

En zeg nu niet, dat ook dit jaar ons weer op nieuw teleurstelling kan brengen, ook wat ons eigen innerlijk aalreleven aangeht. Dat zal wel zoo zijn. Maar we willen ons op den Nieuwjaarsmorgen door die bangheid niet ontsenwen laten. Juist zulke oogenblikken van ontpanning hebben we nodig, om straks de teleurstelling iets minder te doen zijn.

En mocht dit jaar ook inschrijven ons den laatste mijlpal op ons levenspad brengen, dan staat nog onze hofje vast, dat het dan voor 't laatste avond zal geweest zijn, om ons den eeuwigen morgen te brengen, den eersten dag van ons salig leven in 't Vaderhuis.

Amsterdam, 23 December 1908.

Nu het getal der dissertaties door de kweekelingen der Vrije Universiteit geschreven, in de laatste jaren niet onbelang rijk toeneemt en daarin allengs meer onderwerpen van speciaal aard behandeld worden, die alleen voor vaklui van belang zijn, wordt het moeilijk op elk dezer proefschriften in de *Herant* afzonderlijk de aandacht te vestigen.

In de eerste jaren van onze School was een doctorale promotie nog een evenement. De eerste promotie geschiedde in 1886, en daarna volgden tot 1894, dus over een verloop van acht jaren, maar vijf promoties; terwijl in de beide laatste verlopen kalenderjaren 1895 en 1897 zeven promoties plaats vonden.

Reeds dit verschil teekent. Maar hier komt nog bij, dat de eerste dissertaties een bijzondere betekenis hadden, in zoverre ze ook voor de buitenwereld getuigenis moesten afleggen, dat de Vrije Universiteit in staat was doctoren te kweken, dien eereitel waard.

Zonder zelfoverschatting mag getuigd, dat dit doel bereikt is. De zeer loffelijke getuigenissen, door geleerden van naam aan den arbeid dezer jonge doctoren geschonken, hebben wel getoond, dat de ridderschap op wetenschappelijk gebied ten volle door hen verdiend was. Zelfs leverde

hun arbeid meermalen bewijs van zoo ernstige studie en rijp oordeel, dat wel eens de twijfel opkwam, of die proefschriften niet meer het werk hunner leermeesters, dan van de studenten zelf waren. Hoe ongegrond die twijfel nu ook was, daar de hoogleraren der Vrije Universiteit er juist prijs op stelden, dat hun leerlingen zooveel mogelijk zelfstandig werk leverden en de leiding door den promotor te geven, tot het strikt noodzakelijke beperkt bleef, toch school in dien twijfel zeker geen geringe lof voor jonge mannen, die reeds zulk een arbeid konden presteren.

Nu deze eerste periode voorbij is en het leven aan de Universiteit een meer normaal verloop nam, nu niet alleen de wetenschappelijke wereld, maar zelfs de staat den doctorsgraad, door de Vrije Universiteit verleend, ten volle erkend heeft, behoeft niet meer, gelijk vroeger, op elk dezer proefschriften gewezen te worden en spreekt het wel van zelf, dat dit alleen dan geschiedt, wanneer hetzij zulk een dissertatie bijzonder eervol vermelding waard is, hetzij het behandelde onderwerp in ruimer kring de aandacht verdient.

Deze beide nu gelden zeker van het proefschrift, waarmede j. l. Vrijdag de heer A. A. van Schelven tot doctor in de Theologie bevorderd werd. Reeds het onderwerp, dat Dr. van Schelven koos, zal ook bij ons kerkelijk meelevepde publiek belangstelling wekken. Dr. van Schelven gaf een geschiedenis van de *Nederlandse vluchtelingenkerken in de XVIIe eeuw in Engeland en Duitsland*, waarbij het bepaaldelijk zijn doel was, uiteen te zetten, *wat hun betekenis was voor de Reformatie in de Nederlanden*. Over de geschiedenis dezer vluchtelingenkerken was door de uitgave der Marx-Vereniging, van het Londensch-Nederlandsche Archief en tal van speciale studies over kerken en personen zeker reeds veel licht verspreid, maar volledig was dit terrein toch nog nooit onderzocht en bovenal een tezaam vattend overzicht van de geschiedenis dezer kerken ontbrak nog geheel. Dr. van Schelven heeft deze zware taak aangedurfd en op veelzins uitnemende wijze volbracht. Geringe eischen stelde dit onderwerp aan den historisch-schrijver zeker niet. Niet alleen dat een zeer uitgebreide literatuur moest doorworsteld — de opgave der titels beslaat alleen negen bladzijden, — maar ook moesten onderzoekingen worden ingesteld in buitenlandse archieven te Emden, Frankfurt, Heidelberg, Zürich, Genève, enz. die kostbaar en tijdrovend waren. Juist daardoor heeft deze dissertatie niet weinig aan waarde gewonnen. De kennis van het historisch materiaal is er door verrijkt en menig toetsver onbekend feit is daardoor aan het licht gebracht. Voegt men daar nu bij, dat deze jonge geleerde zijn stof zeer gelukkig weet te beheerschen, dat zijn voorstelling levendig, de vorm geachtvaard is en de rustige kalmte van zijn betoog aan alle effectbejag gespeend is, zoo is er reden om Dr. van Schelven met dezen eersteringsarbeid van harte geluk te wenschen, en mag de hoop worden gekoesterd, dat de met lof verkregen doctorstitel hem een spoorslag zal wesen, om met deze studie door te gaan.

Er spreekt uit dit proefschrift een wetenschappelijke aanleg, die veel voor de toekomst behoort.

Toch is het niet alleen en zelfs niet in de eerste plaats daarom, dat wij dit proefschrift met zoo warme ingenomenheid begroeten, maar niet minder, omdat het ons inleidt in dat tijdvak, dat wel het glorieusperk onzer Kerken is geweest. Wie dit proefschrift doorleest, zal met bewondering vervuld worden voor den heldenmoed onzer vaders, die om des geloofs wille gevlucht, in ballingschap en onder het kruis de grondslagen van ons kerkelijk leven hebben gelegd. Zeker, ook deze mannen hadden hun gebreken en zonden; volmaakt heiligen werden onder hen niet gevonden. Dr. van Schelven heeft de historie in dat opzicht trouw laten spreken; hij schilderde geen ideale menschen, maar toonde hen, zoals ze waren. Maar hoeveel gebrek hun ook aankleefde, toch krijgt ge onder het lezen dat vrome voor-geslacht lief, voelt ge, hoe groot hun geloofsmoed is geweest, hebt ge eerbied voor deze mannen en vrouwen, die alles prijs gaven, om Christus te kunnen dienen.

Van bijzonder belang is echter dit proefschrift, omdat Dr. van Schelven in een slothoofdstuk de vraag beantwoord heeft, wat de vrucht is geweest, die het leven dezer Kerken in ballingschap voor de latere ontwikkeling der Kerk in Nederland heeft afgeworpen zoowel inzake het kerkelijk leven als inzake de leer. Bij dit laatste wordt inzonderheid de vraag onder de oogen gezet, of Prof. Goossen gelijk heeft gehad met zijne stelling, dat niet Calvin, maar Bullingers invloed onder deze vluchtelingenkerken het grootst is geweest. Dr. van Schelven heeft deze vraag met groote objectiviteit beantwoord; van een ver-wringen der historische feiten naar een te voren vastgesteld schema is hier geen sprake. Den invloed van Bullinger erkent en waardeert hij ten volle. Maar juist daarom is de door hem gevoende kritiek op de voorstelling van Prof. Goossen te meer afdoende. Na de oratie van Prof. Rutgers over Calvijn's invloed op de reformatie in Nederland en na deze dissertatie van Dr. van Schelven zal wel geen kenner der historie in dit pleit aan Prof. Goossen meer den eerepalm toekennen.

Mr. J. L. M. Eggen, advocaat bij het Hof van Gent, heeft met een interessante historische studie, die voor de geschiedenis van Nederland van zeer veel belang is, ons verrijkt.

Het is een met goud bekroond antwoord op de prijsvraag, door de Koninklijke Vlaamsche Akademie voor Taal en Letterkunde gesteld, *welken invloed de Zuidelijke*

Nederlanden op de Noordelijke Nederlanden hebben uitgeoefend op het einde der XVIIe en het begin der XVIIIe eeuw. Het antwoord werd thans onder de werken der Vlaamsche Akademie gedrukt te Gent bij A. Siffer, drukker der Akademie. En gaarne vestigen we ook in de *Herant* op deze belangrijke studie de aandacht.

Hoofddoel van deze studie is om te doen zien, hoe de uitgeweken uit de Zuidelijke Nederlanden, die om des geloofswille hun vaderland ontvluchten moesten, in Noord-Nederland niet alleen gastvrij zijn ontvangen, maar in hun nieuw vaderland een belangrijke rol hebben gespeeld. De schrijver heeft daartoe een zeer uitgebreid onderzoek ingesteld; hij gaat dien invloed na op kerkelijk en staatkundig gebied, op taal en letterkunde, op de Universiteiten, op den handel en de vestiging der koloniën, op de nijverheid en op de kunst. En telkens ziet men met verrassing, hoe die mannen, die op elk dezer terreinen tot de uitnemendste Nederlanders hebben behoord, op wie ons vaderland trotsch is, tot de „verdrevenen“ om des geloofswille uit de Zuidelijke Nederlanden behoord hebben.

Nu schuilt in een dergelijke studie altijd eenige overdrijving. En al vergeeft ge het een geboren Belg, dat hij voor zijn vroegere landgenooten het leeuwendeel in Holland glorie opeischt, de onpartijdige historisch-schrijver zal allicht billijker oordeelen. Ook laat de historische akribie hier en daar wel te wenschen over; als de schrijver op blz. 44 den Zierikzeesch predikant G. Udemans tot „ondervoorzitter“ der Dordtsche Synode maakt, dan had deze toch vermeden kunnen worden zelfs door een man, die in de kerkelijke historie niet ervaren is.

Maar dit daargelaten, werpt deze studie toch een verrassend licht op de geschiedenis van ons vaderland. Want algezen breedden stoet van theologen, mannen van staatkundigen invloed, kunstenaars, letterkundigen, hoogleraren, zeevaarders en kooplieden voorbij uw gezichtsoog ziet voorbij-trekken, dan erkent ge toch dankbaar, hoeveel ons vaderland te danken heeft gehad aan deze vluchtelingen uit Zuid-Nederland.

Oagetwijfeld hangt dit daarmee saam, dat in Zuid-Nederland de algemeene ontwikkeling hooger stond dan in de Noordelijke Nederlanden in de 16e eeuw. Met steden als Gent, Brugge, Antwerpen, Brussel was geen stad in de Noordelijke Nederlanden te vergelijken. Hier had de vrije burgerin zich het rijkst ontwikkeld, hier bloeide de handel 't meest, hier vierde de kunst haar schitterende triomfen, hier was de geestelijke aristocratie van ons volk te vinden.

Maar toch mag daarnaast nooit vergeten, dat al deze geestelijke schatten nooit aan Noord-Nederland zouden zijn ten deel gevallen, indien niet juist in de Zuidelijke Nederlanden het Calvinisme het eerst en het krachtigst wortel had geschoten. Vol komen terrecht wijst Mr. Eggen er op, hoe machtig de invloed van Calvin juist in de Zuidelijke Nederlanden is geweest; hoe daar het eerst het Gereformeerde kerkelijk leven zich ontwikkeld heeft; hoe in ongelooft korten tijd schier de gehele bevolking van Vlaanderen de gereformeerde belijdenis had omhelst. Het was de stoere, onverzettelijke kracht van dat Calvinisme, dat voor de Spaansche tyrannie niet buigen wilde, die de bevolking over de grenzen vluchten deed, om in de Noordelijke Nederlanden vrij, naar de inspraak der conscientie, hun God te kunnen dienen. Niet het minst aan deze stroom van vluchtelingen had Noord-Nederland zijn bloei, zijn rijkdom, zijn welvaart te danken.

Maar deze vluchtelingen brachten meer aan hun nieuwe vaderland dan materiele welvaart, ze zijn hier ook de meest be-laste voorstanders van het Calvinisme geweest en hebben op ons kerkelijk leven het Calvinistische stempel gedrukt. Wederom, er mag eenige overdrijving in schuilen, wanneer Mr. Eggen op blz. 42 er op wijst, dat de hoofden der Remonstranten zoals Arminius en Uitenbogaert Hollanders waren en de aanvoorders der Gereformeerden, zoals Gomarus, Plancius e. a., Vlamingen. Het streng Calvinistische element heeft ook onder de Noord-Nederlanders wel uitnemende tolken gehad, zoals Trigland, Hommius, Bogerman enz. Maar zeker is, dat de Vlaamsche uitgewekenen, geëfend in de school van het lijden, tot de moedigste en meest bestalste belijders der Calvinistische Beginselen hebben behoord en dat niet het minst aan hun invloed het te danken is geweest, dat het Calvinisme in ons land de overwinning heeft behaald.

Het is daarom, dat deze studie ook voor ons belangrijk is. Want, ook al heeft Mr. Eggen dit niet bedoeld, zijn geschrift leest een schitterend getuigenis voor het Calvinisme af. De titel van deze studie had eigenlijk moeten luiden en ware dan juist geweest: de invloed door de Calvinistische uitgewekenen uit de Zuidelijke Nederlanden op Noord-Nederland uitgeoefend.

Gelijk men weet, houdt in Amerika het oud en vroom gebruik nog stand, dat de president der Vereenigde Staten jaarlijks een dankdag uitschrijft, waarop het volk vermaand wordt hun dagelijkschen arbeid te staken en in hun huizen of kerken saam te komen, om den Almachtige te danken voor de veelvuldige zegeningen, die in het afgelopen jaar ontvangen zijn.

In de dankdagproclamatie door den president Th. Roosevelt dit jaar opnieuw uitgevaardigd, spreekt de president gulden woorden, die waard zijn door elk volk ter harte te worden genomen. Na eerst er op gewezen te hebben hoe hoog de materiele welvaart in Noord-Amerika gestegen is, gaat hij aldus voort:

„Juist omdat we in materielen welstand zoo toegenomen zijn, zijn we den Almachtige

schuldig evenzeer in zedelijk als in geestelijk opzicht in wadom toe te nemen. Stoffelijke welvaart is voor de naties, evenals voor de personen die een natie vormen, een onmisbare grondslag voor het bestaan. Maar het fundament zonder meer baat niet. Want het leven is verspild en erger dan verspild, als het alleen wordt besteed, om die dingen op te stapelen, hoop op hoop, die uitsluitend dienen voor lichamenlijjk genot of voor macht, die alleen op rijkdom berust. Op stoffelijke welvaart als grondslag moet worden opgetrokken het gebouw van het hoogstaand leven van den geest, indien onze natie haar groote roeping waardig zal vervullen. De dingen van het lichaam zijn goed; die van het verstand zijn beter; maar boven alles gaan de dingen der ziel; want zoo-wel bij de natie als bij het individu is het op de lange baan het karakter, dat den doorslag geeft. Laat ons daarom als volk ons bestel tamen tegen alle kwaad en — met onbekrompen barmhartigheid, vriendelijkheid en goedwilligheid jegens alle menschen, maar tegelijk met het onverzettelijke besluit, om al het verkeerde neer te vellen — streven met al de kracht, die ons geschonken is, naar gerechtigheid in het publieke en private leven.“

Zeker, van een Christelijk staatsman zou men nog een anderen en dieperen toon hebben verwacht. Deze proclamatie blijft te veel in het zedelijke hangen. En hoe hoog we ook de zedelijke weerkracht schatten, hooger staat toch onder „de dingen der ziel“ de religieuze zin, zonder welken de zedelijkheid op den duur geen stand houdt. Maar afgezien daarvan blijft dit stuk van Amerika's president merkwaardig, omdat het getuigenis aflegt tegen zingenot en mammondienst en de oogen van het volk richt op de hogere zedelijke en geestelijke goederen, waardoor een volk alleen waarlijk groot kan zijn.

De begrafenis van Prof. Biesterveld.

Tegen twaalf uur waren Vrijdag 1.1 meer dan duizend menschen saamgestroomd op de Oosterbegraafplaats om getuigen te zijn van de ternaarbestelling van Prof. Biesterveld. En de menigte groeide nog aldoor aan. Te ruim twaalf uur naderde de lijkstoet. De kist werd gedragen door studenten van de Theologische faculteit der Vrije Universiteit, en de massa schaarde zich nusschen in wijden kring rondom de geopende groeve.

Allereerst nam Prof. Geesink — pas van zware krankheid hersteld — het woord, om te spreken namens Directeuren, Curatoren en Hoogleraren der Vrije Universiteit. Een officieel woord dus; veel liever zou hij meer een intiem woord uit het vriendenhart doen hooren. Spr. herinnerde wat Prof. Biesterveld in den kring der Hoogleraren was geweest en in den kring zijner studenten. Als Hoogleraar in de *ambtelijke vakken* en in de *Wetenschap van het N. T.* aan de Vrije Universiteit aangesteld, heeft men zich nimmer over deze keuze te beklagen gehad, en in den breede zitte de spr. uiteen, hoe Biesterveld had gearbeid, en alles heeft gedaan om zijn leerlingen lief te voor de studie in te boezemen. Vooral de wetenschap van het Nieuwe Testament werd door hem zoo ijverig beoefend, dat gerust mag worden gezegd dat hij haar tot een hoogte bracht als waarop ze aan onze Universiteit dusver niet had gestaan. Hij was onze Nieuwe Testamenticus bij uitnemendheid.

Wat zijn arbeid voor en met de studenten aangaat, Spr. zou daar veel van kunnen zeggen, maar straks zal dat door henzelf worden gezegd.

En nu is dat alles van ons weggenomen; die mond spreekt niet meer; het oog schittert niet meer van geestdrift; ons blijft over hem te gedenken en God te danken voor het vele, dat Hij in Biesterveld schonk. God de Heere schonk deren man aan onze Universiteit, die in de gunst Gods deelen mag. Bijven wij gelooven, dat wij te doen hebben met een God, die onze Universiteit liefheeft.

Toen trad Prof. Bavinck naar voren, die een woord van den vriend deed hooren. Naarmate iemand rijker geleefd heeft, naar die mate is het gemis te zwaarder, dat hij zijn heengaan wordt geleiden. Zoo ook hier. Dat korte leven was zoo rijk. In hem gaat heen een liefhebber echtgenoot, een zorg-volle vader, een innig trouw vriend, een hartelijk ambtgenoot, een gevierd prediker, ja, wat niet al.

Spreeker en prof. Biesterveld gevoelden zich innig aan elkander verbonden; ze hadden denzelfden blik op het leven, dezelfde gedachte betreffende de oplossing van talrijke problemen, die 't leven bleet. Spr. heeft hem innig liefgehad om den adel van zijn karakter, om zijn trouw hart, om de vurigheid en frisheid van zijn belijden; en om zooveel meer als dezen man stierde.

Tegenover de strenge en onverbidde majesteit van den dood worden wij hier geplaatst; maar het oog van ons geloof ziet dieper en verder; het aanschouwt reeds het lichtgloren van den nog ongeboren dag en het hoort ook over deze groeve ruischen het woord van den Heiland: Ik ben de opstanding en het leven, die in Mij geloof-zal leven al ware hij ook gestorven.

Geloof gij dat? — vroeg spr. Zalig wie 't belijden mag! Gij zijt de Christus, de Zoon des levenden Gods. Wie dat belijdt, vindt het leven na den dood; na den strijd den vrede; na den arbeid de ruste tot in eeuwigheid.

De heer W. G. Harrenstein, theol. student, sprak vervolgens met oogen vol tranen over den geliefden leermeester, die niet alleen groote gaven had als man van wetenschap, maar vooral een trouw hart voor zijn studenten. Hoe verkwaamte hij hen niet zijn gezonden humor; hoe bemoeidigde hij hen

wanneer zij in moeilijke uren tot hem kwamen; de avonden in zijn studeerkamer doorgebracht, zullen nimmer worden vergeten.

Het studentencorps heeft den rouw aangegomen; dat is meer dan een uiterlijk teken; in ons hart is een leegte, omdat we hem moeten missen. Waarom juist hij van ons weggenomen? Die vraag klimt in ons hart op, we konden hem niet missen, Laat ons God bidden, dat hij het door dezen beminden Hoogleraar gestrooide zaad doe ontkiemen en vruchten dragen, opdat we tot eere van Gode Naam mogen wandelen.

Als deputaat van de Kerken voor het verband met de Theol. faculteit der Vrije Universiteit werd toen door Ds. Klaarhamer uit Utrecht gesproken.

Biesterveld was wel een man der wetenschap; maar ook een dienaar der Kerken. En met hoeveel liefde diende hij haar; hoeveel zijn er door zijn woord getroost; hoeveel neergebogen opgeheft; hoeveel heeft hij den weg des levens gewezen.

Bij de smart die ons hart verscheurt, zeggen we: God heeft dat gedaan. Hij, die ons dezen man schonk, Hij deed zijn dienaar op zijn tijd ingaan in de ruste. Het werk door hem verricht, is niet ijdel geweest; het doel er mee wordt bereikt. Zijn leven, zijn arbeid, zijn sterven was in den Heere; zalig zijn de dooden die in den Heere sterven. Wie als Biesterveld zich een arm zondaar voelt en eenijerig rust op het getuigenis Gods, heeft de hoogste zekerheid; die God ons allen schenke.

Namens den Kerkeraad van Amsterdam sprak toen Ds. D. J. Karssen woorden van waardeering, liefde en broedertrouw. Er wordt in Amsterdam door dit heengaan zoo ontzettend veel verloren. Spreker bracht dank aan God, Die zooveel in Biesterveld geschonken had.

Namens den Kerkeraad van Gorinchem sprak Ds. Lindeboom een woord van herinnering. Men is daar nog niet vergeten wat Biesterveld als predikant in deze gemeente is geweest.

Ook de Kerkeraad van Rotterdam gaf getuigenis van de liefde, die men in de Maastad voor dezen prediker nog koesterde. Ds. Landwehr bracht daarvan de verzekering over.

Toen sprak Prof. Honig namens Hoogleraren en Curatoren en ook namens de leerlingen van de Theologische School te Kampen. Thans voor de derde maal is de theol. faculteit in rouw. Het was eerst bij het sterven van Dr. v. d. Bergh; daarna bij dat van Dr. de Hartog, en nu, bij het heengaan van prof. Biesterveld. God de Heere leidt de gangen van Zijn schepselen, ook van dezen man, wiens verlies wij allen betreuren. Hij aanschouwt nu „den Koning in Zijn schoonheid“; schenke deze gedachte ons troost.

Namens *Sonnevach* sprak daarop Dr. van Lomhuysen; hij spreekt Biestervelds werk op het gebied der philanthropie en schetste hem als een tactisch voorlichter. Namens de Gereformeerde Ziektenverpleging trad toen de grijs Ds. Gispens naar voren, en bracht een woord van dankbare herinnering, ook namens de pleegzusters, die in grooten getale tegenwoordig waren, aan het werk, dat Biesterveld ook voor deze instelling had gedaan. Laat ons amen zeggen: Geve God ons de genade om te doen wat van Aäron geschreven staat, toen d'ze in zoo droeve dagen leefde: „en Aäron zweeg stil“. Dat geve God ons allen.

Toen sprak nog Ds. Vonckenberg, mede op verzoek van Dr. Groshede, namens de oud-leerlingen, en namens den Geref Jongelingsbond, waarvoor Prof. Biesterveld zooveel heeft gedaan. Hij sprak gaarne over de eeuwig jeugd; die is hem thans geschonken.

Nadat Ds. Van Schelven uit Wageningen nog gesproken had voor Curatoren van het Zettensche Gymnasium, bracht Ds. de Jong van Heeg namens de treurende weduwe en dochter dank voor al het gesprokene. De Heere heeft gegeven, de Heere heeft genomen, de Naam des Heeren zij geloof.

Toen kwam nog eenmaal Ds. Gispens, die de leiding had, naar voren. We hebben hier niets meer te doen, zei hij. De begrafenis is afgevolgen. Maar toch, laat ons niet heengaan zonder God te danken en zonder met elkaar een lied te hebben gezongen. Toen hief de grijsaard het hoofd omhoog en riep den Heere aan; daarna werd, onder teekenen van groote ontroering, gezongen:

Maar 's Heeren gunst zal over wie Hem verveert,
In eeuwigheid altoos deelde wezen.

Diep onder den indruk verliet toen de schare den doodenakker, waar de orde, niettegenstaande de groote menschenmassa, geen oogenblik gestoord werd.

Corrigendum. Ds. Brummelkamp vraagt ons de volgende corrigenda op te nemen:
In de eerste kolom regel 14 noemde ik mijzelf niet afgevaardigd van, maar naar de Presbyteriaansche kerken van Engeland en Schotland. En in regel 10 van de derde kolom sprak ik van een boekje over de Landverhuizing, niet Dr. De Vlieters vader, maar door mijn vader uitgegeven.

Verstafel.

Dr. A. KUYPER. Om de oude Wereld II. Amsterdam. — VAN HOLMELA EN WARENDONK. „Toch merkte ik veel sterker dan eer ik op reis toeg, hoe goed ter zielewing van te groote patriotische zelfvoldaanheid het is, zich een enkele maal in een heel andere wereld over te plaatsen“. Aldus Dr. A. KUYPER in het laatste hoofdstuk van het tweede deel van zijn werk: *Om de Oude Wereld*, op welk tweede deel, reeds voor enige maanden verheenen, ik door bijzondere omstandigheden, eerst thans gelukkig heb in *De Herant* de aandacht te vestigen. Zulk een heel andere wereld, en de nadruk valt hier op dat *heel*, is, volgens den auteur van *Om de Oude Wereld*, de Oostersehe wereld om de Middellandsche zee. Het is deze wereld,

„die u verstaan te rijk is om z en hoe het, on geheel afwijken andere wereld is en bij uw s minder op waan Nu is voor o voldaanheid en boote. Het m individuele als heden zijn ide of dat zijn g volmaakt acht, bedrog. So zulk het denkbeeld, s schep, maar ju het leven wa, doen dan ons le een denkbeeld is kelijkheid niet in bovendien on wien het eenmaal neiging om het toch zijn meesta houden met hem met het individu wie wij invloed ons beeld en ma onbedenklijk geve op het gebied va ook op dat van d middel nu om d raken, is reizen; i in b.v. de Oostse wereldzee. „Zoodr men, zegt Dr. K. af.“ Ik kan niet i betekenis, welke ook de aandacht laat volgen: „Zek van het leven, die ten van Europa, e vooral, tot uiting bracht; maar het niet uitgeput. Het andere zijde u, s Middellandsche zee in die andere ont komt, dat bij ons i Bij ons staat het op den voorgond kracht ontwikkeld, zende leven van d eigen bekoering. G doring van uw ely af die egoistische i voor ander voortre

De laatste woord In die woorden toe van KUYPERs boek, i zulk een voorname een ethische batek

Niet ieder van l staat het vrij te la Zee te bezoeken. I set hij u in dit l reer scherpende on hij doet dit op ee boek, Als ge noo „van te groote pa worden genen“; A terling „van egoistis oeg voor ander, i Oosterlingen —, voo den gebracht“ — d daarvan zul worden

En nu kan wel velen van Dr. Kuy di noodig hebben e gave van dit zijn i heeft gedaan.

Het moge al wa van gecondeneerde i trekkelijkheid van d nog sterker aan doo die er van uitgaat.

De geachte schrijv meemaken. Met het e nis van den Islam in d met u doorleest, ga vooraf over: *het va groote raadsel hoe lagere religie in de zooveel hooger staand kunnen vernietigen. I zoo verstandige beel zelf, die zoo gunstig a MUR en SPEKROCK, I van het Gros-Artikel i over Javanisch Chr voor SADRACH sterk I KUYPER instemmen, i zeer voortdicht uitdu wijte waarop onze m trad, die een eigen soo predikte, was mischi overhaasting.“ Toen i tweede deel van: *Om p. 304 toe was en ald beid dat ons zoo val het leven ware, en als doen, dan ons leven ontstond tusschen d Schrijver en dien van i**

En na dit inleidende een zeer lezenswaardig Universiteit van Et. A siteit op den grondslag beginselen, een plan KUYPER dan niet u Griekenland en Sic Marokko, Spanje en P

Hij doet u in al die het licht van het ver het Oostersehe leve diepsela, in zijn relig lichtzijde, maar ook v

Een regeeringsrapport heer DUBREY, den v van den gouverneur in de gruwelijke toestan de prostitutie in Algier een door KUYPER zelf stierengevecht, waarv kunnen en willen aansie wereld van menschelijk het dier.

Zoals ik boven schi met de uitgave van dit booten in het bijzonder, in het algemeen, een d In zijn voorrede schij zonder de minste weten een letterkundig produ te zijn; en van een b het niets“.

Het zij zoo. Maar juist dit niet-be geeft aan *Om de Oude lijkheid*.

Nergens vertoon van kens waar het noodig doort, laat de schrijver